

ประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาศิการ เพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9

The Effectiveness of Administrative Model for Work Sustainability of the Disciplined Monk in Chapter Region 9.

พระบุญทอด สีนวนนา

Phra Boontod Seenuanna

บัณฑิตวิทยาลัย หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

E-mail : phraboontod@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพระวินยาศิการ 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาศิการ และ 3) เพื่อยืนยันรูปแบบการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาศิการ วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ซึ่งระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพระวินยาศิการ ประชากร ได้แก่ พระวินยาศิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 จำนวน 500 รูป กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระวินยาศิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 จำนวน 223 รูป โดยใช้วิธีการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของยามานะ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .91 สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การวิเคราะห์สมการโครงสร้างเชิงเส้นโดยใช้โปรแกรมลิสเรล (LISREL) และสหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation) ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้สร้างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาศิการเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9 แล้วนำรูปแบบนั้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบยืนยัน (Expert Verify) และวิพากษ์ให้ข้อเสนอแนะ จากนั้นได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล นำมาเทียบเคียงกับบริบทของการวิจัยและปรับปรุงแก้ไขจนได้รูปแบบการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาศิการเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9 ที่สมบูรณ์

ผลการวิจัย พบว่า 1. ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของพระวินยาศิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 คือ ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากพระสังฆาธิการชั้นผู้ใหญ่ ปัจจัยด้านสถานการณ์ช่วยในการทำงาน ปัจจัยด้านการมีเหตุผลเชิงจริยธรรม และปัจจัยด้านการรับรู้บทบาทหน้าที่ 2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาศิการเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9 ได้แนวทางการพัฒนาพระวินยาศิการ จำนวน 4 แนวทาง คือ แนวทางการพัฒนาแรงสนับสนุนจากพระสังฆาธิการชั้นผู้ใหญ่ แนวทางการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในการทำงาน แนวทางการพัฒนาความเป็นผู้มีเหตุผลเชิงจริยธรรมและแนวทางการพัฒนาความมีจิตสำนึกต่อบทบาทหน้าที่ 3. การยืนยันรูปแบบการพัฒนาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า รูปแบบการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาศิการเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9 มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : ประสิทธิผลการบริหารจัดการ, พระวินยาศิการ, คณะสงฆ์ภาค 9

ABSTRACT

The purposes of the research were to analyze the factors affecting work sustainability of the disciplined monk in chapter region 9, to establish a model for improving work performance the disciplined monk, and to evaluate the model. The research methodology was divided into two phases: 1) quantitative research and 2) qualitative research. Phase 1 focused on analyzing the factors affecting work performance the disciplined monk in chapter region 9. The population was five hundred the disciplined monk in chapter region 9, and the sample was two hundred and twenty three the disciplined monk in chapter region 9. Taro Yamane method was employed for calculating the sample size. The instrument was a questionnaire with .91 reliability index. The statistics used were LISREL with the .05 level of statistical significance, and Pearson Correlation. Phase 2 focused on designing and assessing a model for improving work performance of the disciplined monk in chapter region 9 by experts, and the model was assured by the Expert Verify technique and criticizing method. The data were collected by questionnaires and criticizing forms, and the data analyzed and synthesized were compared with the research context and used to improve a model based on the effectiveness of administrative model for work performance of the disciplined monk in chapter region 9.

Results of the research were as follows: 1. The finding showed that the factors affected work performance of the disciplined monk in chapter region 9 were support of adults monk, working incite, ethic reasons and role perception. 2. The model development for improving work performance behaviors of the disciplined monk in chapter region 9 consisted of four guideline development: support of adults monk, emotional excellence in working , improving ethic reasons and role perception development. 3. The findings indicated that the value of the training model efficiency regarding the assessment of the experts was at a high level.

Keyword : Effectiveness of Administrative, Disciplined Monk, Chapter Region 9.

บทนำ

ในช่วง 10 - 20 ปี ที่ผ่านมา ปรากฏว่าสถาบันสงฆ์ อันเป็นหนึ่งในสังคมได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องข่าวความเสียหายของพระสงฆ์มากมาย มีข่าวทางเสื่อมเสียต่อเนื่องไม่ขาดสาย โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร ข่าวเกี่ยวกับการประพฤติผิดพระวินัย และทำตัวไม่เหมาะสมของพระภิกษุสามเณรบางรูปบางคณะ ได้ถูกสื่อมวลชนทุกแขนง โดยเฉพาะธรรมวินัยหนังสือพิมพ์ต่างลงข่าววิจารณ์กันไปในแง่มุมต่างๆ เป็นเหตุให้ภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์เสียหายและมีผลกระทบต่อคณะสงฆ์และจิตใจชาวพุทธเป็นอย่างมาก เป็นเหตุให้ผู้มีความห่วงใยสถาบันสงฆ์ได้พยายามหาทางแก้ไขความเสียหายอันเกิดจากการประพฤติไม่เหมาะสมของพระบางรูป

ทุกสังคมย่อมมีทั้งคนดีและคนเลว ดังนั้นคนดีจะต้องมีจำนวนที่มากกว่า และมีอำนาจในการปกครอง ถ้าไม่ได้เป็นอย่างนี้ สังคมก็จะอยู่ไม่ได้ ทุกสังคมจำเป็นต้องมีคุณธรรมเป็นหลักให้ยึด มีคุณธรรมเป็นหลักตัดสินความถูกต้อง สังคมจึงจะเป็นไปได้ ในทุกสังคมจำเป็นต้องมีข้อกฎหมายข้อบังคับ เพื่อให้คนในสังคมใช้เป็นหลักในการอยู่ร่วมกันในสังคมของทางโลกมีกฎหมาย ในสังคมของพระมีพระธรรมวินัย ถ้าทุกคนในสังคมต่างๆ รักษากฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณีของตนอย่างเคร่งครัด สังคมจะเกิดความสงบสุข ทุกคนในสังคมจะมีความสุข แต่ในชีวิตจริงไม่ได้เป็นอย่างนั้น หลายคนในสังคมไม่สามารถห้ามความรู้สึก ความอยากฝ่ายต่ำในใจตนได้ ขาดจิตสำนึกในอันที่จะรักษาคุณธรรม ความดีในใจตน และกฎหมายที่สังคมนั้นๆ กำหนด เช่นนี้ จึงมีคนหลายคนประพฤติผิดทั้งกฎหมายและศีลธรรม ถ้าสังคมปล่อยให้เรื่องอย่างนี้เกิดขึ้น ที่สุดแล้วสังคมจะถึงกาลวิบัติฉิบหาย ดังนั้น จำต้องมีเจ้าหน้าที่ที่จะควบคุมบังคับให้คนในสังคมปฏิบัติตามกฎหมายที่สังคมนั้นๆ กำหนด ผู้มีหน้าที่อย่างนี้ในทางโลก เรียกว่า “เจ้าหน้าที่ตำรวจ” ส่วนสังคมของพระ คือ “พระวินยาธิการ”

พระวินยาธิการ (วินย + อธิ + การ, แปลว่า เจ้าการพระวินัย) หรือภาษาพูด เรียกว่า ตำรวจพระ หมายถึงพระภิกษุชาวไทยผู้มีหน้าที่ปฏิบัติการตามพระวินัย เรียกเต็มว่า “พระวินยาธิการ” ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกพระภิกษุผู้ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าคณะจังหวัดให้มีหน้าที่ช่วยเหลือด้านการ

ปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัด โดยเฉพาะหน้าที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยด้านการปฏิบัติวินัยของพระภิกษุสามเณรมีหน้าที่ตรวจตรา แนะนำ ตักเตือน และชี้แจงระเบียบปฏิบัติแก่พระภิกษุสามเณรในจังหวัดหรือที่เข้ามาในจังหวัด

ปัจจุบันพระวินยาธิการเป็นตำแหน่งที่ยังไม่มีกฎหมายรองรับ ทำให้การปฏิบัติหน้าเป็นไปอย่างติด ๆ ขัด ๆ พระรัตนเมธี เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้าจุฬามณี และเจ้าคณะเขตบางซื่อ ในฐานะหัวหน้าพระวินยาธิการเขตกรุงเทพมหานครกล่าวว่า “การทำงานของพระวินยาธิการขณะนี้ถือว่าลำบาก เพราะเป็นตำแหน่งที่ยังไม่มีกฎหมายรองรับ จะดำเนินการอะไรกับพระที่ทำผิดพระธรรมวินัยไม่มีอำนาจในการลงโทษ เมื่อพบพระที่ทำความผิดก็ต้องพาไปให้เจ้าคณะผู้ปกครองในท้องถิ่นนั้น ๆ วินิจฉัยลงโทษ รวมทั้งต้องอาศัยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วย (พระรัตนเมธี. 2551 : 12-15)

ดังนั้น จากเหตุผลดังกล่าวซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติหน้าที่ของพระวินยาธิการ มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน แม้จะพบเห็นการกระทำผิดซึ่งหน้า แต่ก็ไม่มีอำนาจในการให้ลงโทษสถานศึกษา ซึ่งควรจะมีการศึกษาหาสาเหตุที่แท้จริงอันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของพระวินยาธิการ ผู้วิจัยในฐานะพระวินยาธิการและได้รับสมณศักดิ์ในตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอเมืองมหาสารคาม ซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคามและกาฬสินธุ์ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพระวินยาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 และจะสร้างรูปแบบประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาธิการเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9 โดยมีความคาดหวังว่าข้อเสนอที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนและการดำเนินงานของพระวินยาธิการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อการพัฒนาการดำเนินงานบำรุงพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้มีความมั่นคงถาวรสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการของพระวินยาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9
2. เพื่อสร้างรูปแบบประสิทธิผลการบริหารจัดการ

ของพระวินยาศึกษาเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9

3. เพื่อยืนยันรูปแบบประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาศึกษาเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของพระวินยาศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 ได้แก่ ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากพระผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชา ปัจจัยด้านสถานการณ์ช่วยในการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านแรงจูงใจ ปัจจัยด้านเหตุผลเชิงจริยธรรม ปัจจัยด้านความเชื่อมั่นในตนเอง และปัจจัยด้านการรับรู้บทบาท

2. รูปแบบประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาศึกษาเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีความเป็นไปได้ในระดับมาก และสามารถนำไปใช้ได้จริง

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 1 ประชากร ได้แก่ พระวินยาศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 จำนวน 500 รูป (สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะภาค 9, 2555 : 3) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระวินยาศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 จำนวน 223 รูป กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Yamane. (1973 : 727)

ระยะที่ 2 ประชากร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานของพระวินยาศึกษา จำนวน 20 รูป/คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพระวินยาศึกษา

ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสร้างรูปแบบประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาศึกษาเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9 และเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบยืนยัน (Expert Verify)

เครื่องมือการวิจัย และการหาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 เป็นแบบสอบถาม โดยสอบถามถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของพระวินยาศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 การหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 เสนอผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความสอดคล้องของข้อความถามกับวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence : IOC) นำไปทดลองใช้ (Try out) กับพระวินยาศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 รูป (รังสรรค์ สิงหเลิศ. 2551 : 141) นำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach. 1970 : 161) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .91

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยระยะที่ 1

1. การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Method) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ความถี่และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. สถิติวิเคราะห์ เพื่อทดสอบสมมติฐานในการวิจัย ใช้การวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้างโดยใช้โปรแกรมลิสเรล (LISREL) (Sorbom. 1998 : 70) และสหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของพระวินยาศึกษา โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (Level of Significant .05)

การวิเคราะห์ข้อมูลและการสร้างรูปแบบการพัฒนาศึกษาวิจัยระยะที่ 2

การพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนน (Mean) แทนระดับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบยืนยันรูปแบบ (Expert Verify) เป็นการดำเนินการวิจัยเพื่อหาคำตอบสมมติฐาน ข้อที่ 2 กับ ข้อที่ 3 ว่า รูปแบบฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนั้นมีความเป็นไปได้มากหรือน้อยเพียงใด รวมทั้งการวิเคราะห์บทวิพากษ์และข้อเสนอแนะที่ได้จากแบบสอบถามยืนยันรูปแบบการวิจัยว่ารูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสมหรือไม่ เพื่อนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดมาจัดทำเป็น

รูปแบบการที่สมบูรณ์ถูกต้องต่อไป

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของพระวินยาศึกษา คือ ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา ปัจจัยด้านสถานการณ์ช่วยในการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านความมีเหตุผลเชิงจริยธรรม และปัจจัยด้านการรับรู้บทบาท

2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาศึกษาเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9 ได้แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานของพระวินยาศึกษา จำนวน 4 แนวทาง คือ แนวทางการพัฒนาแรงสนับสนุนจากผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชา แนวทางการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในการทำงาน แนวทางการพัฒนาความมีเหตุผลเชิงจริยธรรม และแนวทางการพัฒนาการสร้างความจิตสำนึกในตำแหน่งหน้าที่

3. การตรวจสอบยืนยันรูปแบบการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาศึกษาเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญ (Expert Verify) จำนวน 20 รูปและคน พบว่า รูปแบบการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาศึกษาเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9 มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของพระวินยาศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานการวิจัยว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของพระวินยาศึกษา มี 6 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชา ปัจจัยด้านสถานการณ์ช่วยในการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านแรงจูงในการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านการเป็นผู้มีเหตุผลเชิงจริยธรรม ปัจจัยด้านความเชื่อมั่นในตนเอง และปัจจัยด้านการรับรู้บทบาท จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของพระวินยาศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 พบว่า มี 4 ปัจจัย มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามการทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์สมการโครงสร้างเชิงเส้นโดยใช้โปรแกรมลิสเรล (LISREL for Windows) และสหสัมพันธ์

เพียร์สัน (Pearson's Correlation) ผู้วิจัยจึงได้นำปัจจัยทั้ง 4 ปัจจัย มาอภิปราย ดังนี้

1.1 ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาหรือพระผู้ใหญ่ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการของพระวินยาศึกษาเพื่อความยั่งยืน ของคณะสงฆ์ภาค 9 สอดคล้องกับ ริวกาญจน์ เตือนดาว (2547 : 274) ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการขับชื้ออย่างปลอดภัยของพนักงานขับรถโดยสารประจำทาง ชสมก. จำนวน 413 คน พบว่า พนักงานที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากหัวหน้ามาก เป็นผู้ที่ทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการขับชื้ออย่างปลอดภัยมากกว่า และมีพฤติกรรมการขับชื้ออย่างมีมารยาทมากกว่าพนักงานประเภทตรงข้าม อภริตี โสภภาพงค์ (2547 : 232) ได้ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรมของเจ้าหน้าที่จัดเก็บรายได้ จำนวน 326 คน พบว่าเจ้าหน้าที่จัดเก็บรายได้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากหัวหน้ามาก เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการทำงานมุ่งอนาคตสูงกว่าเจ้าหน้าที่จัดเก็บรายได้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากหัวหน้าน้อย นีออน พิณประดิษฐ์ และคณะ (2546 : 221) ศึกษาตัวบ่งชี้ทางจิตสังคมพฤติกรรมการทำงานของข้าราชการตำรวจสังกัดตำรวจภูธรภาค 4 จำนวน 1,209 นาย พบว่า ตำรวจที่มีการสนับสนุนทางสังคมมาก มีพฤติกรรมการทำงานสูงกว่าผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมน้อย บังอร โสฬส และอัจฉรา วงศ์วัฒนมงคล (2539 : 82) ศึกษาปัจจัยสาเหตุและผลของความเครียดในการทำงานของผู้บริหารในวงราชการไทย โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารซึ่งเป็นข้าราชการระดับ 5 ถึง 8 จากกระทรวงต่าง ๆ 5 กระทรวง จำนวน 174 คน พบว่าผู้บริหารที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานรวมถึงการได้รับมอบหมายให้มีอำนาจในตำแหน่งของตน เป็นตัวแปรเชิงสาเหตุที่ทำนายความรู้สึกและทัศนคติที่มีต่องานอันได้แก่ ความเครียด และความพึงพอใจในการทำงานได้ 34% และยังพบว่าผู้บริหารที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมมากที่สุด มีความพึงพอใจในการทำงานและมีประสิทธิผลในการทำงานมากที่สุด

ดังนั้นจากข้อค้นพบในงานวิจัย ทำให้ทราบว่า ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชามีผลต่อการปฏิบัติงานของพระวินยาศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์

ภาค 9 การพัฒนาตนเองให้ได้รับแรงสนับสนุนจากพระผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชา พระวินยาศิการควรจะต้องเรียนรู้และมีเทคนิควิธีการในการทำงาน ดังนี้

1.1.1 องค์ความรู้เรื่องสายการบังคับบัญชาตามกฎหมายคณะสงฆ์

1.1.2 องค์ความรู้เรื่องภาวะผู้นำและผู้ตามที่ดี

1.1.3 ทักษะการพัฒนาจริยวัตรหรือบุคลิกภาพ

1.1.4 การมีทักษะการสื่อสารที่ดีทั้งกับพระผู้ใหญ่และเพื่อนสหธรรมิก

1.1.5 ความสามารถในการทำงานเป็นทีมร่วมกับสหธรรมิกผู้อื่น

1.1.6 การมีทักษะการวางแผนในการทำงานที่ดี

1.2 ปัจจัยด้านสถานการณ์ช่วยในการปฏิบัติงาน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระวินยาศิการเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9 สอดคล้องกับ รวิกายจันน์ เดือนดาว (2547 : 274) ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการขับซื้ออย่างปลอดภัยของพนักงานขับรถโดยสารประจำทาง ชมสมก. จำนวน 413 คน พบว่า พนักงานขับรถที่ยังอยู่ในสถานการณ์ช่วยในการขับซื้อ มักจะมีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการขับซื้ออย่างปลอดภัยมากกว่าพนักงานขับรถประเภทตรงข้าม ชัยยุทธ กุลตั้งวัฒนา และคณะ (2547 : 63) ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรม ในการบริการของมัคคุเทศก์ไทยที่ได้รับใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์จาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจำนวน 598 คน พบว่า มัคคุเทศก์ที่อยู่ในสถานการณ์ทำงานที่มีลักษณะช่วยน้อย เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมจริยธรรมในงานและมีพฤติกรรมซื้อสัตย์มากกว่า มัคคุเทศก์ประเภทตรงข้าม เกษม จันทสร (2541 : 261) ศึกษาตัวแปรที่สามารถทำนายพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเสพยาบ้าของนักเรียน โดยใช้การวิเคราะห์จำแนกประเภท ซึ่งสามารถคาดคะเนความถูกต้องของ การเป็นสมาชิกกลุ่มได้อย่างสูงถึง 85.51% โดยที่ตัวแปรการอยู่ในสถานการณ์เสี่ยงต่อการเสพยาบ้ามีน้ำหนักในการทำนายพฤติกรรมได้สูงสุด แสดงให้เห็นว่าการที่เยาวชนจะมีพฤติกรรมการเสพยาบ้าจะเป็นผู้ที่อยู่ในสถานการณ์เสี่ยง คือ อยู่ในสถานการณ์ที่มีการซื้อขายและสามารถที่จะหาขายบ้ามาเสพได้ง่าย พฤติกรรมทางเลือกตั้ง ดวงเดือน พันธุมนาวิ

และเพ็ญแข ประจันปัจจนิก (2520 : 224) ได้ทำการวิจัยเชิงทดลอง โดยศึกษาพฤติกรรมซื้อสัตย์ของวัยรุ่นไทยที่อยู่ในสถานการณ์ช่วย โดยการจัดสร้างอุปกรณ์ให้วัยรุ่นที่เข้ารับการทดลองเข้าไปเล่นเกมส เพื่อชิงรางวัลที่มีค่าพอประมาณ ทั้งนี้การเล่นเกมส์ดังกล่าวผู้วิจัยได้แจ้งให้ผู้เข้ารับการทดลองได้ทราบว่า หากเล่นได้คะแนนตามที่ผู้วิจัยกำหนด จะได้ของรางวัล ซึ่งการทดลองนี้ ทางคณะผู้วิจัยจะทราบคะแนนจากการเล่นเกมสของ ผู้เข้ารับการทดลองทุกครั้งแต่ทางผู้วิจัยจะปล่อยให้ ผู้เข้ารับการทดลองได้เล่นเกมสอย่างอิสระโดยปราศจากการควบคุม และให้นำผลคะแนนมาแจ้งแก่คณะกรรมการ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะศึกษาพฤติกรรมซื้อสัตย์ของผู้เข้ารับการทดลองที่อยู่ในสถานการณ์ช่วยต่าง ๆ จากผลการทดลองนี้ปรากฏว่า วัยรุ่นชายราวครึ่งหนึ่ง (53.6%) ที่ร่วมเล่นเกมส มีพฤติกรรมโกงเพื่อที่จะให้ได้รางวัล

ดังนั้น จากข้อค้นพบในงานวิจัย ทำให้ทราบว่า ปัจจัยด้านสถานการณ์ช่วยในการปฏิบัติงาน มีผลต่อการปฏิบัติงานของพระวินยาศิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 การพัฒนาตนเองให้มีความอดทนอดกลั้นต่อสถานการณ์ช่วยหรือมีความฉลาดทางอารมณ์ในการปฏิบัติงาน พระวินยาศิการควรจะต้องเรียนรู้และมีเทคนิควิธีการในการทำงาน ดังนี้

1.2.1 ฝึกการรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง

1.2.2 ฝึกการให้เกียรติเพื่อนสหธรรมิกหรือญาติธรรมท่านอื่นๆ ให้เป็นนิสัย

1.2.3 นำเทคนิคการบริหารจัดการความขัดแย้งมาใช้ในการทำงาน

1.2.4 นำเทคนิคการทำงานภายใต้สภาวะความกดดันต่าง ๆ มาปรับใช้

1.2.5 ฝึกการสร้างวิกฤตเป็นโอกาสด้วยความสร้างสรรค์

1.2.6 ฝึกเจริญสมาธิภาวนาเพื่อพัฒนาความรู้สึกรอบครอบ

1.3 ปัจจัยด้านการเป็นผู้มีเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระวินยาศิการเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9 สอดคล้องกับ นิชาภัทร โพธิ์บาง (2550 : 183) ได้ศึกษาลักษณะจิตใจและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานราชการอย่างมีจริยธรรมของเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชีสามารถ

ทำนายพฤติกรรมการทำงานราชการอย่างมีจริยธรรมแต่ละด้านได้ชัดเจนทำนายพฤติกรรมตามค่านิยมกล้ายืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้อง มีตัวทำนายสำคัญเรียงลำดับจากมากไปน้อยคือ ทักษะที่ดีต่อพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรม สถานการณ์ช่วยในการทำงานเหตุผลเชิงจริยธรรม วิชาสัลักษณ์ ชั่ววัลลี และคณะ (2547 : 171) ศึกษาข้าราชการระดับ 3-10 ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงมหาดไทย จำนวน 2,027 คน พบว่า เหตุผลเชิงจริยธรรมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามค่านิยมซื่อสัตย์รับผิดชอบโดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวม.09 ซึ่งหมายความว่า ข้าราชการที่มีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงมีพฤติกรรมตามค่านิยมซื่อสัตย์รับผิดชอบสูงกว่าข้าราชการที่มีลักษณะตรงข้าม นีออน พิณประดิษฐ์ และคณะ (2546 : 221) ได้ศึกษาตัวบ่งชี้ทางจิตสังคมพฤติกรรมการทำงานข้าราชการตำรวจสังกัดตำรวจภูธรภาค 4 จำนวน 1,209 นาย พบว่าเหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นตัวทำนายที่สำคัญร่วมกับจิตลักษณะเดิมอีก 2 ตัว รวมเป็น 3 ตัวสามารถทำนายพฤติกรรมการทำงานของสายสอบสวนได้ 39.7% และสายป้องกันและปราบปราม 36.8 % โกศล มีคุณ และณรงค์ เทียมเมฆ (2545 : 50) ศึกษาผลของการฝึกใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมจริยธรรมของครูอาจารย์ที่สอนในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี จำนวน 276 คน พบว่าครูอาจารย์ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงมีพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรมสูงกว่าผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำ สุภชัย สุพรรณทอง (2544 : 245) ได้ศึกษาปัจจัยทางจิตและสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมเลือกตั้งอย่างมีจริยธรรมของนักศึกษาราชภัฏ พบว่าผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง มีพฤติกรรมเลือกตั้งอย่างมีจริยธรรมมากกว่าผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำ

ดังนั้นจากข้อค้นพบในงานวิจัย ทำให้ทราบว่า ปัจจัยด้านการเป็นผู้มีเหตุผลเชิงจริยธรรม มีผลต่อการปฏิบัติงานของพระวินยธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 การพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีหลักการและเหตุผล คิครอบครอบในการปฏิบัติงาน พระวินยธิการควรจะต้องเรียนรู้และมีเทคนิควิธีการในการทำงาน ดังนี้

1.3.1 การมีทัศนคติเชิงบวกต่องานที่ทำ

- 1.3.2 องค์ความรู้เรื่องทฤษฎีของโคลเบิร์ก
- 1.3.3 องค์ความรู้เรื่องทฤษฎีของเพียเจท์
- 1.3.4 พุทธวิธีทางการบริหาร (hiri โอตตปปะ)
- 1.3.5 ฝึกการใช้วิจารณ์อย่างเหมาะสม
- 1.3.6 ฝึกการแยกแยะผิดชอบชั่วดี สีขาว สีดำ
- 1.4 ปัจจัยด้านการรับรู้บทบาทเป็นปัจจัยที่มีผลต่อ

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระวินยธิการเพื่อความยั่งยืนของคณะสงฆ์ภาค 9 สอดคล้อง กับ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2543 : 13) ได้ค้นพบประเภทของบทบาทว่ามีอยู่ 3 ประเภท คือ 1. บทบาทตามใบสั่ง (Prescribed Roles) บทบาทประเภทนี้ เฟ่งเลี้ยงที่การปฏิบัติตามความคาดหวังของแต่ละสถานภาพ ตัวตน และทักษะในการแสดงบทบาท มีหน้าที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับความคาดหวังของสถานภาพนั้นๆ การวิเคราะห์บทบาทประเภทนี้เน้นตรงระดับการยอมปฏิบัติตามความคาดหวังของตำแหน่งที่บุคคลเข้าครอบครอง 2. บทบาทตามใจ (Subjective Roles) บทบาทประเภทที่สองเฟ่งไปบังจุดที่ว่าความคาดหวังต่างๆ จะต้องผ่านอัตรา หรือตัวตนเสียก่อนแล้วจึงมีการปฏิบัติ ขณะที่ผ่านตัวตนนี้เองตัวตนก็จะกลั่นกรองพิจารณาเลือกสรร ลดทอนพลิกแปลงความคาดหวังนั้นๆ ให้เหมาะกับตนจุดสนใจของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่แบบหรือสไตล์ของแต่ละคนว่าเป็นอย่างไรร และ 3. บทบาทจริง (Enacted Roles) บทบาทประเภทนี้คือพฤติกรรมจริงของปัจเจกชนหลังผ่านขั้นตอน 2 ขั้นตอนข้างต้นมาแล้ว หากจะดูพฤติกรรมเปิดเผย ก็จะดูด้วยความซบซ้อนหรือโครงข่ายเชื่อมโยงของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้เห็น ถ้าเฟ่งไปที่บทบาทเปิดเผยจุดการวิเคราะห์ก็จะพุ่งในตัวความคาดหวังหรือการตีความคาดหวังตามสถานภาพนั้น

ดังนั้นจากข้อค้นพบในงานวิจัย ทำให้ทราบว่า ปัจจัยด้านการรับรู้บทบาทมีผลต่อการปฏิบัติงานของพระวินยธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 9 การพัฒนาตนเองให้มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อตำแหน่งหน้าที่ พระวินยธิการควรจะต้องเรียนรู้และมีเทคนิควิธีการในการทำงาน ดังนี้

- 1.4.1 การกำหนดเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน
- 1.4.2 การรับรู้ว่าสังคมคาดหวังสิ่งใดในตัวเรา
- 1.4.3 การพัฒนาสมรรถนะในตนเอง
- 1.4.4 การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

1.4.5 การนำเทคนิค SWOT Analysis มาปรับใช้
ในการทำงาน

1.4.6 การนำองค์ความรู้เรื่องทฤษฎีบทบาท (Role
Theory) มาปรับใช้ในการทำงาน

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

การวิจัยเรื่องนี้พบว่าปัจจัยการสนับสนุนจากพระผู้ใหญ่
หรือผู้บังคับบัญชาเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผล
การบริหารจัดการของพระวินยธิการเพื่อความยั่งยืน
ของคณะสงฆ์ภาค 9 มากที่สุด ดังนั้น พระวินยธิการจึง
ควรพัฒนาตนเองให้ได้รับแรงสนับสนุนในการทำงานจาก
พระผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชาให้ได้มากที่สุด เพื่อผลสัมฤทธิ์
ของการทำงาน กล่าวเป็นภาษาที่เข้าใจง่ายก็คือการทำตน
อย่างไรให้เป็นที่ชอบพอกฎใจของเจ้านายนั่นเอง พระวินยธิการ
จะต้องเรียนรู้และนำเทคนิควิธีการต่างๆ มาใช้ในการทำงาน
ทั้งเรื่องความรู้เกี่ยวกับสายการบังคับบัญชาตามกฎหมาย
คณะสงฆ์ที่ต้องแสดงความเคารพนอบน้อมตามลำดับการ
ปกครอง การมีภาวะผู้นำและการเป็นผู้ตามที่ดี การพัฒนา
บุคลิกภาพให้เป็นที่น่าเชื่อถือของพระภิกษุด้วยกันในฐานะ
ที่ตนเป็นพระผู้รักษาวินัยอย่างเคร่งครัด การฝึกทักษะการ
สื่อสารที่ดีกับพระผู้ใหญ่และสหธรรมิก การทำงานร่วมกับ

ผู้อื่นเป็นทีมทั้งฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายพระพุทธศาสนา
ด้วยกัน และการฝึกทักษะการวางแผนในการทำงานที่ดี
สิ่งเหล่านี้จะเป็นแรงสนับสนุนให้พระวินยธิการทำงานได้
อย่างมีประสิทธิภาพโดยมีพระผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชา
ให้การสนับสนุนและให้คำปรึกษาในการทำงานปราบปราม
พระทุศีลและการเรียไรที่ผิดกฎหมายอย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะเพื่อกำการวิจัยครั้งต่อไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้
อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 ประกอบด้วย จังหวัด
กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นเขตพื้นที่
ที่ผู้วิจัยปฏิบัติหน้าที่อยู่ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านระยะเวลา
และงบประมาณในการวิจัย ดังนั้นการอ้างอิงไปสู่
พระวินยธิการในท้องถิ่นอื่นๆ ทั่วประเทศอาจมีข้อจำกัด
โดยเฉพาะอย่างยิ่งบางพื้นที่ที่มีประชาชนนับถือศาสนาอื่น
อยู่เป็นจำนวนมาก เช่น พื้นที่ทางภาคใต้ของประเทศไทย
เป็นต้น ดังนั้น จึงควรมีการวิจัยการปฏิบัติงานของ
พระวินยธิการในภูมิภาคอื่น ๆ ด้วย เพื่อทำการศึกษาเปรียบ
เทียบผลการวิจัยที่พบจากพระวินยธิการที่ปฏิบัติงาน
ต่างท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- โกศล มีคุณ และณรงค์ เทียมเมฆ. ผลของการฝึกใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อลักษณะและพฤติกรรมจริยธรรมของครู. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2545 .
- เกษม จันทรศร, 2541. **ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการต้านทานการเสพยาบ้าของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น.** ภาคนิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยา) กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นีออน พิณประดิษฐ์. 2547. **ตัวบ่งชี้ทางจิตสังคมของพฤติกรรมการทำงานของข้าราชการตำรวจ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.**
- นิชาภัทร โพธิ์บาง. **ลักษณะจิตใจและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานราชการอย่างมีจริยธรรมของเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี.** ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยา). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2550.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก 2520. **จริยธรรมของเยาวชนไทย.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บังอร โสฬส และอัจฉรา วงศ์พัฒนามงคล. 2539. **การศึกษาความเครียดในการทำงานของผู้บริหารในวงราชการไทย : วิเคราะห์ปัจจัยสาเหตุและผลของความเครียด.** กรุงเทพฯ : สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชัยยุทธ กุลตั้งวัฒนา และคณะ. 2547. **ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรมในการบริการของมัคคุเทศก์ไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- พระรัตนเมธี. **คู่มือศูนย์ปฏิบัติการพระวินยาริการ.** กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- รวิกาญจน์ เตือนดาว. 2546. **ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการขับขี้อย่างปลอดภัยของพนักงานขับรถโดยสารประจำทาง ขสมก.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- รังสรรค์ สิงห์เลิศ. 2551. **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์.** มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. วิชาสสลิขณ์ ชั่ววัลลีและคณะ. 2547.
- ศุภชัย สุพรรณทอง. 2544. **ปัจจัยทางจิตและสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมทางเลือกตั้งอย่างมีจริยธรรมของนักศึกษาสถาบันราชภัฏ.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(จิตวิทยา) กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2543. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะภาค 9. 2555. รายงานประจำปี. กรุงเทพฯ : กองงานเลขาธิการ.
- อภิรดี โสภางค์. 2547. **ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรมของเจ้าหน้าที่จัดเก็บรายได้.** ภาคนิพนธ์ ศศ.ม. (การพัฒนาการศึกษา) กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Cronbach, L. 1973. **Essentials of Psychological Testing.** New York : Harper & Row.
- Joreskog, Karl G. & Sorbom. 1998. **LISREL User's Reference Guild.** Chicago : Scientific Software International.
- Yamane, T. 1973. **Statistics An Introductory Analysis.** 3 th ed. New York : Harper & Row.